

Sofia

OTO MÁDR

SLOVO o této době

... vyhlížení zítřků • odpovědnost
za dějiny • duchovní vertikála
• mravní osobnost • setkávání místo
utkávání • církve dnes a zítra •
absolutní perspektiva ...

MODUS MORIENDI CÍRKVE

(Franz Markus /pseudonym/: *Modus moriendi der Kirche. Diakonia*, 1977, 2, s. 115–119; česky: *Studie* č. 69, 1980, s. 265–269)

Předpokládejme, že i církve umírá. Není to pouze cvičná hypotéza, třebaže věříme, že církve zůstane až do konce časů. Albánie je první země bez náboženství, tak aspoň zní oficiální teze; skutečnost nebude od toho příliš daleko, zvláště pokud jde o vyhlídky do budoucnosti. Jak dlouho ještě vydrží pozůstatky církevní struktury? Jak dlouho mohou věřící odolávat nátlaku? A – kdy přibudou další „Albánie“?

Není příliš příjemné myslet na tyto soužené bratry a sestry, ale máme jistotu, že se my sami nikdy nedostaneme do situace umírající církve? Nejsme snad už v ní, třeba na prahu? Je možno umřít nejen na smrtelné zranění, ale i na vleklé smrtelné nemoci.

V církvi se odehrává trojí proces: vznikání – rozkvět – zánikání. Všechno trvale a současně.

Vznikající církve – to není jen záležitost apoštolské doby a misijního zakládání církve. Církve vzniká v každé nové farnosti, i v každém jedinci, který přijímá křest nebo se vrací k víře. I v každé nové generaci věřících (K. Rahner).

Stadium vznikání inspiruje, otvírá výhledy, dává elán. Jako jaro, jako doba mládí.

Kvetoucí církve – to je dospělý, plně živý organismus. Bohatá nabídka duchovních hodnot. Velký soubor forem vnitřního i vnějšího života. Rostoucí úkoly, velká potřeba činných lidí. – V prvním stadiu se už vyskytují jedinci, kteří vlastně patří do tohoto druhého.

Toto stadium maximálně uspokojuje aktivní i pasívní účastníky. Naděje se převážně splňují, vynaložená energie zůstává jen zřídka bez úspěchu. Množství členů a bohatě působící život dávají pocit jistoty: vždyť skutečnost potvrzuje víru. Bydlí se v dokončeném, dobře zařízeném domě. Tak se jeví toto stadium jako norma, a úbytek v kterémkoli směru se považuje za úpadek.

Zánikající církve – není totožná s církví pronásledovanou nebo vnitřně otřesenou: ta může mít i silnou, ba vzestupnou života-

schopnost. Církev začíná odumírat, když trvale ubývá kvantita, ale především když ochabuje intenzita života z víry. Nezáleží na tom, zda církev mizí z veřejnosti jako celek nebo ztrácí fyzicky či duchovně jednotlivce. Církev je usmrcována v každém mučedníkově, víc umírá v tom, kdo se sám prodá, a nejbolestněji umírá v každém dítěti, v jehož duši někdo zašlápne dobré semeno. I v historických zvratech, a také s každou starou generací odchází církev, která tu dosud žila.

Život s vyhlídkou konce skličuje a dusí elán. To je naprosto samozřejmé, smrt nemůže podněcovat život – pokud člověk zůstane v zajetí biologična. Pak nastávají, jak známo, obvyklé reakce: vysněný optimismus – zoufalý vzdor – hořký pesimismus – vnitřní emigrace – skutečný útěk. Ale je něco takového nutné? Lidské? Křesťanské?

Vezměme přece na vědomí, že umírání patří k životu církve, tak jako zrození a plná zralost. Všechna stadia jsou cenná před Bohem, všechna jsou v jeho plánu. A tak je jisté, že v každém z nich, i v posledním, se od nás křesťanů něco očekává, a to i něco vynikajícího. Ovšem každá historická a osobní varianta klade své otázky.

Nás nyní zajímají umírající dílčí církve. Žádné z nich není zaručena pozemská nesmrtelnost. Celá veliká území leží dnes „v oblastech nevěřících“, i Jeruzalém a Cařihrad. Nemohlo by to někdy postihnout i Řím a celou Evropu? Církev Kristova by ovšem žila dále, o tom není třeba pochybovat.

Existuje teologie vznikající církve, opírající se hlavně o počátky v apoštolské době, zpracovaná zvláště v rámci misiologie. Existuje také opravdu velkolepá teologie církve rozvinuté, v pastorální teologii, která těží z historických i současných zkušeností. Kde však je teologie umírající církve? Neexistuje. Snad proto, že to není přitažlivý námět. Snad proto, že se nepovažovala za potřebnou. Spokojili jsme se s „nadějí proti veškeré naději“, s naivním pozemským optimismem, do něhož jsme si dovedli vkomponovat Boží všemohoucnost. Říkali jsme jako Petr „Pane, to nesmí být, nikdy se ti nesmí nic takového stát,“ a přeslýchali jsme Kristovo slovo „Nesmýšlíš, jak smýšlí Bůh, ale jak smýšlejí lidé“ (Mt 16, 23).

A přece vznikla teologie umírající církve, a to ve střední Evropě. V roce 1650, když po vestfálském míru vyhasla pro

České bratry všechna naděje na návrat a obnovení jejich společenství, které se ve vyhnanství ponenáhlu rozplývalo, napsal jejich poslední biskup Jan Amos Komenský drobný spis „Kšaft umírající matky Jednoty bratrské“.

Komenský vidí konec Jednoty bratrské jako úděl společný všem lidem, královstvím i církvím. V naší době, píše, se děje mnoho změn, nastává jiný věk, Bůh chce obnovit tvářnost země. Jednota posloužila Boží vůli, Bůh dopustil pro její hříchy její vyhnání z rodné země. Před smrtí chce matka církev rozdělit své duchovní bohatství a zkušenosti svým dětem a přátelům: věrným dětem nadějí na království věčné, nevěrným pokání a pláč. Po rozpadu církevní struktury radí kazatelům „Služte Kristu, kde můžete, v kterékoli evangelické církvi, která by stála o vaše služby.“ Věřící se mají „připojit k jednotě, v níž spatří pravdu Kristova evangelia, modlit se za její pokoj a hledat její vzdělání v dobrém tím, že budou druhým svítit jak dobrým příkladem, tak opravdovými modlitbami,“ aby se tak usmířil Boží hněv proti křesťanům. Jednotlivým církvím odkazuje vlastní duchovní zkušenosti, ale také kritiku a rady. Českému lidu odkazuje své duchovní dědictví, přechované přes těžké časy a rozhojňené prací jejich synů. Zde vyslovuje zcela určitou perspektivu již pro tento život: znovuzískání národní samostatnosti v budoucnu. – Jako křesťan rezignuje Komenský ve víře na budoucnost své církve, jako vlastenec věří emfaticky v budoucnost svého národa.

Příliš velké rozdíly v dějinné situaci i v eklesiologii nám nedovolují přijmout pozitivně jako celek tuto dosud jedinou(?) teologii umírající církve. Ale je zřejmé, že i katoličtí křesťané, když nechtěli „sklonit svou hlavu před Bálem“, si museli nejednou v minulosti i přítomnosti ujasnit smysl a zásady svého života v umírající církvi. Stálo by za to vědět, jaká byla konkrétní teologie našich bratří v severní Africe, v severní Evropě, v Japonsku, když viděli, jak je zalévá nepřátelská záplava.

Mezní situace nutí otevřít oči. Je však moudré tak dlouho čekat? Otevřenost vůči smrti dává životu hloubku, o tom nás poučil existencialismus, a dávno před tím naše různá cvičení na téma Memento mori. Stojí za to vžít se do situace umírající církve a ptát se Boha za prvé: jaký to má smysl, za druhé: co Bůh v takovém případě od svých očekává.

Jaký smysl má skutečnost, že církve Pavla, Cypriána, Basila, Augustina musely odumřít? Když stála na pokraji zániku staro-zákonní církev, měli proroci toto vysvětlení: Bůh *trestá* nevěrný, neposlušný lid. Zajisté, Bůh může trestat a volat k procitnutí ty, jichž se to týká, i druhé. Zánik jedné církve burcuje k zpytování také vlastního svědomí, k pokání.

Hrdinství mučedníků, věrnost posledních v jejich opuštěnosti, síla utlačovaných, to jsou hodnoty v jiných poměrech těžko dosažitelné. Je to nejvyšší *svědectví pro Boha*. Je to láska až na smrt. Ukáže se moc jeho milosti, která naplňuje slabé lidi tak velikou vnitřní silou.

Kniha Job nám může dát také jednu odpověď, neboť smrtelné neštěstí spravedlivého jedince stejně jako věřící obce si žádá vysvětlení, jaký to má smysl. Job neznal jinou odpověď – když ve svém případě odmítal teorii trestu – než absolutní Boží svrchovanost. Bůh může ukládat těžké úkoly, a nemusí nám předem nic logicky vysvětlovat. Bůh má právo na naši *poslušnost*, jí je Bůh uznáván a ctěn jako Pán.

Z utrpení a smrti povstává také *duchovní prospěch* lidí, nejen Boží sláva. Když někde dolehnou na bratry a sestry těžké zkoušky, podníť to celou církev, aby pomáhala, modlila se, žila lépe. Dochází k výměně darů, i ohrožená místní církev má co dát: příklad mimořádné věrnosti, svoje modlitby – s Kristem ukřižovaná dílčí církev se modlí za celou církev, za blízké, za neznámé, za nepřátele, za všechny. A dále, pravá křesťanská láska k bližnímu v době krajního nebezpečí, prostá pomstychtivosti a sebestřednosti, vydává věrohodné *svědectví pro evangelium lásky* (viz 1 Petr 3, 2).

Nový zákon je plný *eschatologické naděje* v slavný příchod Kristův a dovršení Božího království. První křesťané se považovali zároveň za poslední křesťany. Bylo v nich živé vědomí, že „tak veliká je budoucí sláva, kterou nám Bůh připravil, že všechno, co nyní musíme vytrpět, se s tím nedá srovnávat“ (Řím 8, 18). Ať se děje cokoliiv zlého, je to třeba brát jako *zkoušku*, v níž je nutno obstát, abychom měli účast na Boží slávě (viz 1 Petr 4, 12–13).

I když víme, že odměna od Boha je jeho božskou odpovědí na tužby našeho srdce, dnešnímu chápání (je to pokora, nebo pýcha?) se slovo odměna příliš nelíbí. Sympatické je naproti tomu

prosté vysvětlení, beroucí na vědomí naši dnešní znalost přírody, jako je Teilhardova filozofie zla jako nutné součásti přirozeného a všeobecného procesu vývoje. Teologie s tím nemůže mít vážné obtíže. Vždyť Boží slovo se stalo člověkem, začlenilo se do přirozených procesů, prožilo narození, dospělost i smrt. Má tedy mít jeho církev privilegium, že by byla vyňata z toho obrovského procesu přirozeného a lidského života, který uvedl do pohybu Bůh? Když žije na zemi, musí se lidsky, svobodně podřídit přirozené nutnosti (částečného) odumírání, a také tím uznat Boha za původce a vládce vesmíru.

Pokud jde o škody, které vyplývají z toho, že jedna církev neexistuje, v tom nesmíme přeceňovat sebe a podceňovat Boží prozřetelnou lásku. Zde víc než kde jinde jsme povinni osvědčovat Bohu absolutní důvěru, a tím mu vzdávat slávu. „Co je ti po tom? Ty pojď a následuj mě.“ (Jan 21, 23)

Je tím řečeno všechno? Už je všechno jasné? Díky Bohu, není. Dále zůstávají Boží rozhodnutí neprobadatelná a jeho cesty nevystižitelné, takže je možné a nutné „sklonit se pod mocnou Boží ruku“. O něco víc, a to zcela osobně, se zjeví ten smysl pouze těm, kdo se rozhodnou celou bytostí přijmout nabídnutou vzácnou příležitost: spoluprožívat poslední dny jedné církve, vytrvat s Ukřižovaným až do posledního dechu – je-li to Boží vůle.

Co očekává Bůh od těch, kdo mu patří, ve stadiu umírající církve? V podstatě totéž, co v každém stadiu: službu naplno. Snažme se objevit, co je zde specifické.

1. **Přijmout smrt!** Prakticky jde např. o situaci kněze ve farnosti, která dožívá. Chápat i tuto situaci jako úkol a hledat hodnoty s tím spojené. Dívat se budoucnosti mužně vstříc. Neklamat sebe ani druhé falešným utěšováním. Nehledat únik v náhradních potěšeních. Absolutně odmítat jenom jeden způsob smrti církve: vlastní zradu. Odcházet důstojně, bez paniky a bez hysterie. „Když žijeme, žijeme pro Pána, a také když umíráme, je to pro Pána.“ (Řím 14, 8)

2. **Intenzívně žít!** Soustředit duchovní energii z okrajů do jádra. Nemít smutek z chudoby periferie a z nedostatku vnějších známek života, spíše je využít jako výhody. Alfa a omega je osobní živá víra a živé (živá) společenství. Dozrávat k největší ryzosti služby bez vyhlídek, bez osobních cílů. Věrnost v nejpra-

vější podobě, jen pro Boha, podle vzoru vydanosti Kristovy. Opuštěnost jako příležitost stávat se „dokonalou a stálou obětí“. Neuzavírat se do sebe, ale chtít se vnořit do koloběhu mystického Těla. Modlit se a přinášet oběti pro spásu světa. Nežít mezi lidmi jako smutný svatý, ale naopak obdarovávat všechny světlem a teplem své přítomnosti. Na vlastních hlubokých základech stavět silný a odolný duchovní život: „Milovat Boha... skrze zánik Tróje a Kartága a bez útěchy... Kdo miluje Boha skrze zlo (a skrze bolest), u toho je to opravdu Bůh, koho miluje.“ (Simone Weilová)

3. *Vydat ze sebe všechno nejlepší!* Velké myšlenky a činy dlouho přežívají své původce. Jednota bratrská existovala sotva dvě století a nikdy nezískala víc než deset procent obyvatelstva, a přesto mnoho z jejího duchovního odkazu v českém národě dosud žije. Stimulující otázky: Co po nás zůstane pro ty, kdo stojí mimo, jakou příchuť bude mít pro ně slovo „křesťanský“ a „katolický“? Na jaké dědictví budou moci navázat ti, kdo budou třeba po dlouhé době opět zakládat církve v tomto prostoru? Je-li „čas krátký“, pak je zapotřebí vzchopit se k maximum pro dějiny i pro věčnost.

4. *Neumřít!* To znamená nechtít nechat církve zemřít. Kdo umírá, ještě žije! I zcela slabý plamének života se může znovu rozhořet. Nic nás neopravňuje k tomu, abychom vlastní rezignací nahrávali smrti. Pasívní sebevražda není mučednictví. Čím tenčí je nitka, tím větší je její odpovědnost, aby přenesla život do budoucna.

„Přijmout smrt“ a „Neumřít“ – jak to jde dohromady? Jako odpověď slyšme slova známé přítelkyně umírajících: „Mnozí pacienti, kteří byli schopni překonat úzkost před smrtí a kteří přijali svou vlastní konečnost, byli potom s to zmobilizovat všechny vnitřní síly a zdroje, a zápasit o své uzdravení a návrat.“ (Elisabeth Küblerová-Rossová)

Poznámka editora

„Zdá se, že právě v této poslední větě je skryta ‚tajenka‘, vlastní interpretační klíč k celému tomuto podivuhodnému traktátu. Autor nechce vést ‚pohřební řeči‘, ale chce zmobilizovat